

Євген Мамчур

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

***Анотація.** У статті через теоретичний підхід до визначення понять «аксіологія», «цінність», «ціннісні орієнтації» у філософській, психологічній та педагогічній площинах осмислено специфіку професійних цінностей майбутніх учителів іноземної мови.*

***Ключові слова:** аксіологія, цінність, ціннісні орієнтації, професійно-ціннісні орієнтації, майбутній учитель іноземної мови.*

***Постановка проблеми.** Суттєвою рисою сучасної дійсності є постійні зміни, перетворення нашого сьогодення. Ці перетворення стосуються широкого впровадження в наше життя новітніх технологій, що ставить перед людством все нові завдання і проблеми. На тлі цих змін відбувається і переоцінка ціннісної парадигми людського існування, традиційна ціннісна система деякими верствами суспільства зазнає перегляду – перевагу матеріального над духовним. Така ситуація не може не викликати занепокоєння, оскільки цінності та ціннісні орієнтації є тією ланкою, що забезпечують стійкість як особистості зокрема, так і суспільства в цілому.*

Тому на часі, коли суспільство апелює до вселюдських цінностей, важливим завданням перед сучасною освітою постає проблема формування ціннісних орієнтацій конкретної людини – учня, студента, майбутнього учителя [5, с. 252].

На важливості формування ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства наголошують чинні державні документи (Конституція України,

Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція національно-патріотичного виховання молоді та Концепція гуманітаризації вищої освіти), у яких наскрізною є ідея формування національних і загальнолюдських цінностей як пріоритетного напрямку державної політики щодо розвитку освіти.

Орієнтація державних документів на модернізацію сучасної вищої освіти передбачає якісні зміни у системі формування чітких орієнтирів щодо матеріальних та духовних цінностей, які безпосередньо мають вплив на рівень професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень. Проблему ціннісних орієнтацій особистості порушено як у роботах зарубіжних дослідників (М. Вебер, А. Маслоу, Т. Парсонс, М. Рокіч, Е. Фромм та ін.), так і українських (М. Боришевський, П. Ігнатенко, Т. Кириленко, В. Клименко, С. Максименко та ін.). Означене питання було у полі зору педагогів-класиків (А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) і залишилося актуальним для сучасних учених (І. Бех, Т. Бутківська, Н. Логвінова, Л. Ломако, О. Светличний, Г. Рогова, І. Соколова, О. Сухомлинська та ін.).

Вчені наголошують, що саме студентські роки є важливими у формуванні ціннісних орієнтацій, саме вони на ґрунті цінностей утворюють вісь свідомості людини, яка визначає рівень сталості та послідовності її дій і вчинків, спрямованості потреб та інтересів. Ціннісні орієнтації особистості дозволяють відрізнити позитивне від негативного як у її внутрішньому, так і зовнішньому світі, тобто є основою вирішення проблеми вибору. Зокрема, І. Бех пов'язує формування ціннісних орієнтацій з мотиваційною сферою і вважає, що в основу виховання особистості має бути покладена «Я – мотивація», тобто ядро особистості. Лише в результаті такого виховання можуть виникнути стійкі самоцінні морально-духовні орієнтації особистості [1, с. 125].

Однак важливе питання у професійній підготовці майбутнього вчителя XXI століття вимагає перегляду існуючих підходів у формуванні ціннісних орієнтацій особистості. У сучасній педагогіці гостро постає проблема дослідження нових підходів у формуванні ціннісних орієнтацій вчителів окремих спеціальностей. Реалії сучасної системи освіти, зорієнтованої на європейський простір вимагають професійного зростання майбутнього вчителя іноземної мови, який є носієм і пропагандистом соціокультурних цінностей. Водночас проблема формування ціннісних орієнтацій у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя залишається недостатньо дослідженою.

Мету статті вбачаємо в осмисленні понять «аксіологія», «цінність», «ціннісні орієнтації» та специфіки професійних цінностей майбутніх учителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Цінності виступають основою формування й розвитку ціннісних орієнтацій людини, мотивують діяльність і поведінку, оскільки визначення й утвердження людини в світі й прагнення до мети теж обов'язково співвідносяться з цінностями, які належать до внутрішньої характеристики і структури особи. Оцінне відношення людини до світу вивчає наука аксіологія (з грецького «axios» – «цінність»).

Поняття «аксіологія» було запропоновано французьким філософом П. Лапі (1902), яке позначало галузь філософії, що досліджує ціннісну проблематику. Важливі методологічні позиції, засновані на вивченні цінностей ученими різних філософських шкіл, дозволяють вибудувати основи сучасної аксіологічної освіти: цінності мають велику силу та сприяють створенню нового світу культури (Г. Лотце); питання про призначення людини і сенс її життя можуть бути вирішені у світлі визначених цінностей (В. Віндельбанд); цінність є універсальною системно- і смислоутворювальною філософською категорією (Г. Реккерт); «емоційність» – центральне методологічне поняття аксіологічної системи (М. Шелер); пізнання цінностей – це акт переваг, у процесі якого встановлюються «ранги» цінностей (М. Шелер); теорія цінностей

допоможе людині пізнати себе, свої найбільш значущі цілі, прагнення (Р. Перрі); цінність є цінністю, доки вона визнається і є значущою (М. Хайдеггер). Цінності, на думку Т. Парсона, є вищими принципами, і, виокремивши поняття «ціннісна орієнтація», визначає його як найважливіший компонент внутрішнього світу особистості.

Дослідження психологічних чинників розвитку ціннісних орієнтацій студентів як особистостей залишається дуже складною теоретичною і практичною проблемою. Питань, які мають безпосереднє відношення до проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій стосувалися праці відомих вітчизняних психологів: І. Беха, Л. Виготського, В. Мясищева, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, Б. Ананьєва, Л. Божович, Г. Костюка та ін.

Для опису психології особистості відомий сучасний український психолог І. Бех використовує поняття «особистісні цінності», «що відображає факт включення суб'єкта у соціальні зв'язки та відношення, і трактує людину як соціокультурну реальність [1, с.126].

Система ціннісних орієнтацій формується як складова психологічної структури людини у процесі її розвитку за загальними принципами і закономірностями психічного розвитку. Проте, одним з головних джерел їх розвитку є соціальна ситуація розвитку людини, на яку в студентському віці вона має можливість впливати залежно від інтересу, власного рівня зрілості, від рівня сформованості професійних ціннісних орієнтацій.

Для педагогічної аксіології ціннісні орієнтації є однією з важливих характеристик особистості, а їх розвиток – одним із завдань професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі. За таких умов аксіологічний підхід розглядається в контексті задоволення професійних потреб майбутнього вчителя, усвідомлення ним загальнолюдських ідеалів і педагогічних цінностей, які І. Соколова класифікує на цінності педагогічної професії й цінності педагогічної діяльності [5, с. 255].

В «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка подано дефініцію поняття «ціннісні орієнтації», яке визначається як «вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтованої на певний аспект соціальних цінностей, які формуються в процесі соціального розвитку індивіда, його участі в трудовому житті, виховання людини можна розглядати як керування становлення або зміною її ціннісних орієнтацій» [2, с. 357]. Таким чином, ціннісна орієнтація є ядром мотиваційно-ціннісної сфери особистості, що характеризується єдністю процесів саморегуляції й усвідомленого саморозвитку.

Як правило, ціннісні орієнтації виявляють себе в процесі діяльності, через оцінку, причому оцінка може бути як актуальною, так і потенційною. Можна стверджувати, що ціннісні орієнтації безпосередньо пов'язані з діяльністю, яка дозволяє дуже точно орієнтуватися в ціннісному полі особистості. Більш того, вони багато в чому визначають поведінку людини і виступають її регулятором. О. Сухомлинська розкриває ціннісні орієнтації як «внутрішній, емоційно опанований регулятор діяльності педагога, який визначає його ставлення до оточуючого світу і до себе та моделює зміст і характер професійної діяльності» [6, с. 12]. Тому вкрай важливо керувати індивідуальним становленням педагога, формуванням його рис і якостей, що відповідають вимогам суспільства, його ідеалам, розвитком креативних можливостей, формуванням у нього таких мотивів, рис, якостей, які притаманні творчій, освіченій високоморальній людині і забезпечують індивідуальне становлення духовних цінностей педагога.

Вчений-педагог В. Сластенін професійно-ціннісні орієнтації визначає стрижневою характеристикою особистості вчителя, що акумулює системний компонент професійної культури через готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей. Дослідник пов'язує цінності педагогічної діяльності з можливістю задоволення матеріальних, духовних потреб учителя й класифікує цінності в такий спосіб:

- цінності, що сприяють утвердженню вчителя в суспільстві;
- цінності, що впливають на розвиток комунікативної культури;
- цінності, що ведуть до самовдосконалення;
- цінності самовираження;
- цінності, пов'язані з утилітарно-прагматичними запитами [5].

Нам імпонує розгляд проблематики ціннісних відносин у педагогічній системі сучасної дослідниці, професора І. Соколової, яка пов'язує їх з розвитком суспільства – від загальнолюдського до індивідуального рівнів, розтлумачуючи зміст даного процесу: «На загальнолюдському рівні ціннісні орієнтації проявляються в прагненні до виживання людства, до порозуміння і збереження цілісності людського співтовариства. На національному рівні – у збереженні етносу, трансляції національної культурної традиції, побудові загальнонаціонального освітнього простору, підтримці високого рівня національної безпеки. На регіональному рівні роль ціннісних орієнтацій полягає в збереженні культурної специфіки регіону, побудові регіонального освітнього простору. На груповому рівні – в реалізації потреб у професійному і загальнокультурному розвитку, створенні можливостей неперервної освіти і самоосвіти. На індивідуальному рівні – у становленні особистості, яка здатна до свідомого саморозвитку, професійного самовдосконалення, є суб'єктом природи, культури, творцем самої себе» [3, с. 255].

Педагоги іноземної філології з їх значним полікультурним потенціалом здатні зіграти велику роль у подоланні суспільством глибокої кризи в різних сферах, у тому числі і пропаганді загальнолюдських цінностей. А відтак, проблема формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя в сучасних умовах – найбільш пріоритетна. Адже, під час навчання у вищому навчальному закладі, філолог іноземної мови набуває знань про національні цінності народів світу. Через постійне «спілкування-дію» студент стає суб'єктом культурно-

історичного й освітнього простору, усвідомлює себе як представник певного етносу, громадянина країни, Європи, світу. Водночас у майбутнього вчителя іноземної мови формуються певні світоглядні орієнтири: національні цінності об'єднують людей, сприяють їх ідентифікації, викликають патріотичні почуття, виховують толерантну, полікультурну особистість.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що вчитель іноземної мови має акумулювати у собі такі професійні цінності:

- особистісні цінності людини, яка перебуває в постійному діалозі з собою, іншими людьми, національною культурою, культурами країн, мова яких вивчається;
- цінності культури спілкування державною, рідною, іноземною мовами;
- цінності культури особистості (правової, педагогічної, психологічної, екологічної, економічної, естетичної).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, ціннісні орієнтації є однією з важливих характеристик особистості, а їх розвиток – одним із завдань професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі. За таких умов формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя іноземної мови варто розглядати в контексті задоволення професійних потреб, усвідомлення ним загальнолюдських ідеалів і цінностей педагогічної діяльності, формування в нього аксіологічної культури, природа якої лежить у площині набутих людиною знань, умінь, навичок та досвіду (життєвого і професійного). Таким чином, ціннісні орієнтації утворюють основу професійної підготовки педагога й визначають архітектуру аксіологічної тканини освітнього простору.

Обраний напрямок дослідження має продовження вивчення аксіологічного компоненту професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Література

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124-129.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Рогова Г. О. Аксіологічний аспект гуманітарної парадигми освіти / Г. О. Рогова // Грані – №4 (72) – липень-серпень – 2010 – с. 56–59.
4. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксіологію : учеб. пособие для высш. пед учеб. заведений / В. А. Слостенин, Г. И. Чижакова – М. : Академия, 2003. – С. 93.
5. Соколова І. В. Аксіологічні доміанти професійної підготовки майбутнього вчителя / І. В. Соколова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2012. – № 4. – с. 251–260.
6. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення / Ольга Сухомлинська // Шлях освіти. – 2010. – № 2. – С. 10-14.

Євген Мамчур

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

***Анотація:** У статті через теоретичний підхід до визначення понять «аксіологія», «цінність», «ціннісні орієнтації» у філософській, психологічній та педагогічній площинах осмислено специфіку професійних цінностей майбутніх учителів іноземної мови.*

***Ключові слова:** аксіологія, цінність, ціннісні орієнтації, професійно-ціннісні орієнтації, майбутній учитель іноземної мови.*

Евгений Мамчур

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

***Аннотация:** В статье сквозь теоретический подход к обозначению понятий «аксиология», «ценность», «ценностные ориентации» в философской, психологической и педагогической плоскостях осмысленно специфику профессиональных ценностей будущих учителей иностранного языка.*

***Ключевые слова:** аксиология, ценность, ценностная ориентация, профессионально-ценностные ориентации, будущий учитель иностранного языка.*

Yevgen Mamchur

**PSYCHOLOGY-PEDAGOGY BASES OF THE FORMING
PROFESSIONAL-VALUE ORIENTATION OF FUTURE FOREIGN
LANGUAGES TEACHERS**

***Annotation:** In the article specificity of future foreign languages teachers' professional values through the theoretical approach to determination of concepts "axyology", "value", "system of values" in philosophical, psychological and pedagogical flats.*

***Key words:** axyology, value, system of values, professional system of values, future foreign language teacher.*